

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Morze wokół nas... «bo takie jest rozległe i straszne»”, Gdańsk, 22–23 V 2014

<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2014.035>

W dniach 22–23 maja 2014 roku w Gdańsku odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Morze wokół nas... «bo takie jest rozległe i straszne»” zorganizowana z okazji 560. rocznicy przejścia Gdańska pod panowanie króla Polski Kazimierza Jagiellończyka. Organizatorami konferencji było Muzeum Historyczne Miasta Gdańska i Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego. Obradom patronowali JM Rektor Uniwersytetu Gdańskiego prof. dr hab. Bernard Lammek i Prezydent Miasta Gdańska Paweł Adamowicz. W Wielkiej Hali Dworu Artusa w Gdańsku oraz w Sali Wety gdańskiego Ratusza zebrali się naukowcy z kilku państw europejskich, aby przedstawić wyniki swoich najnowszych badań związanych z tematem konferencji.

Uczestników i gości konferencji powitali Adam Koperkiewicz, dyrektor Muzeum Historycznego Miasta Gdańska (MHMG) i dr hab. Beata Możejko, prof. UG. Dyrektor Koperkiewicz przypomniał okoliczności towarzyszące wydarzeniom, których rocznica przyświecała organizatorom. Przywołał też krótko historię Dworu Artusa w Gdańsku, który można uznać za pierwsze na ziemiach polskich muzeum morskie. Beata Możejko podziękowała kierownictwu MHMG za przyjęcie uczestników i gości, zwróciła uwagę na inspiracje, które doprowadziły do zorganizowania konferencji, powitała prelegentów i gości. Zebranych w Wielkiej Hali uhonorowano oficjalnym salutem, którym po raz pierwszy witano gości w Dworze Artusa w 1577 roku.

Wykład inauguracyjny wygłosił prof. dr hab. Błażej Śliwiński (Uniwersytet Gdański). Przedstawił zarys historii Gdańska i jego powiązań wpływających na pozycję gospodarczą miasta do XV wieku, zwracając uwagę na stan zachowania źródeł i przedstawiając postulaty dalszych badań interdyscyplinarnych nad historią Gdańska w średniowieczu.

Wykład inauguracyjny prof. dra hab. Henryka Samsonowicza (Uniwersytet Warszawski) pod nieobecność autora odczytała B. Możejko. S. Samsonowicz przygotował referat pod tytułem „Polityka morska miast hanzeatyckich”. Przedstawił w nim więzi gospodarcze między miastami wynikające ze wspólnoty waluty, handlu, języka i podobnych wzorców kultury. Od połowy XIV do XVI wieku ponad sto zjazdów miast hanzeatyckich poświęcono dyskusjom na temat wspólnej polityki Hanzy.

Zgromadzonych prelegentów i gości powitał również Mateusz Kusznierewicz, prezes Fundacji Gdańskiej, która wsparła organizatorów konferencji. Prezes Kusznierewicz pogratulował im podjęcia tematu, zwrócił uwagę na współczesną pozycję Gdańska, jako miasta morskiego, zreferował też szczegóły działalności społecznej Fundacji, która realizuje programy związane z obecnością Gdańska nad morzem (przede wszystkim kompleksowy program edukacyjny dla młodzieży).

Pierwszą sekcję konferencji prowadził prof. dr hab. Jerzy Sperka (Uniwersytet Śląski w Katowicach). Rozpoczął ją referat dra hab. Andrzeja Wypustka (Uniwersytet Wrocławski) zatytułowany „Odkrycia w rejonie Trapani na Sycylii a historia rzymskich wojen na morzu”, w którym badacz omówił odkrycia archeologiczne z rejonu Trapani we Włoszech uchodzące za nowe wydarzenie w badaniach antyku. Są to odkrycia artefaktów z okresu I wojny punickiej – pierwszej wojny, w której armia rzymska prowadziła bitwy na morzu. Wszystkie omawiane zagadnienia zobrazowane zostały fotografiami z prac archeologicznych w omawianym rejonie.

Drugi referat wygłosiła prof. dr hab. Danuta Quirini-Popławska (Uniwersytet Jagielloński). Nosił on tytuł „Dole i niedole morskiej podróży do Ziemi Świętej w późnym średniowieczu” i przedstawiono w nim informacje o przebiegu podróży, aprowizacji pielgrzymów i znaczeniu pielgrzymek dla ludzi średniowiecza. Podstawą źródłową referatu było m.in. dwieście relacji z podróży, które zachowały się w archiwach włoskich.

Mgr Aneta Seruga (Akademia Ignatianum w Krakowie) kontynuowała wątek dotyczący wypraw morskich w średniowieczu. Doktorantka wygłosiła referat „Pomiędzy strachem a fascynacją: wpływa morza na człowieka późnośredniowiecznego”. Omawiane wyprawy podzieliła na trzy kategorie: pielgrzymki, wyprawy mające na celu wymianę handlową i wyprawy wojenne. Niebezpieczeństwa podróży częściowo równoważyły fascynacje i nadzieje związane z morzem. Referat opierał się na dotychczasowych badaniach, jak również relacjach podróżników (Vasco da Gamy, Krzysztofa Kolumba).

Dr Aleksandra Barwicka-Makula (Uniwersytet Śląski w Katowicach) przedstawiła wyniki badań dotyczących podróży Zygmunta III z przełomu lata i jesieni 1593 roku w referacie „Do Kolmaru król kazał okręty sterować, lecz próżno wiatrom, i też morzu rozkazować». Podróż Zygmunta III Wazy do Szwecji w 1593 roku”. Zygmunt III wypłynął do Szwecji po śmierci ojca, aby objąć tamtejszy tron razem z flotą liczącą łącznie 56–57 okrętów. Prelegentka poddała szczegółowej analizie kilka relacji poświęconych wyprawie, w tym poemat Andrzeja Zbylitowskiego, nawiązujący do homeryckich wzorców pisarskich, w którym odwzorowano emocje – obawy i fascynacje – związane z morzem. Przedstawiła też relację dworzanina królewskiego, Wacława Kielczowskiego, który zwrócił uwagę na to, że przedsięwzięta wyprawa odbywała się w bardzo niesprzyjających warunkach (m.in. przy długotrwałym sztormie).

Obrady drugiej sekcji prowadziła dr hab. B. Możejko, prof. UG. Pierwszy referat w tej części konferencji wygłosiła mgr Julia Możdżeń (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Nosił on tytuł „Postrzeganie morza w zapiskach gdańskiego szypra Caspra Weinreicha z lat 1461–1496”. Znany z XIX-wiecznego wydania źródłowego zbiór zapisek gdańskiego szypra, najprawdopodobniej niesłusznie, tradycyjnie nazywany jest kroniką. Być może pierwotnie była to księga interesu (*Geschäftsbuch*), o czym świadczy m.in. rzeczowy układ treści, którego ślady pozostały jeszcze w znanym nam odpisie. Casper Weinreich w zapiskach wyraźnie zaznaczał utożsamianie się z Gdańskiem, z którego pochodził, portem macierzystym i społecznością żeglarzy hanzeatyckich. Wymienił około stu miejscowości, co świadczy o bardzo szerokim horyzoncie geograficznym autora. Przestrzeń morską była dla niego przestrzenią działania, oswojoną i niegroźną.

Dr Michaela Antonín Malaníková (Univerzita Palackého w Ołomuńcu) rozważała zagadnienie podjęte w referacie „The sea in Chech medieval chronicles and travel books” w kontekście morza jako miejsca „lokalizacji”. Analizując przekazy pielgrzymów, można wysnuć wniosek, że morze przerażało ludzi, którzy nigdy wcześniej nie mieli szansy na to, żeby je zobaczyć. Podstawą źródłową dla wygłoszonego referatu były m.in.: relacja z pielgrzymki z 1137 roku, w której grupa pielgrzymów straciła życie w czasie wyprawy morskiej, *Annales Ottokariani*, *Kronika tak řečeného Dalimila*, gdzie morze pojawia się jako wyznacznik granic Korony Czeskiej.

Dr Justyna Wubs-Mrozewicz (Uniwersytet w Lejdzie) w referacie „Rozwiązywanie splątanych interesów. Konflikty miasta Gdańska i kupców gdańskich związane z działalnością kaprów w XVI w.: prawo i dyplomacja” rozważała różne aspekty kaperstwa: konflikty na dużą skalę i indywidualne, powód i symptom zaostrzenia się relacji, wyzwanie pod względem odpowiedzialności prawnej i politycznej. Prelegentka omówiła tytułowe zagadnienia na podstawie dwóch casusów: z 1533 roku, kiedy kupiec Peter Tiele z Gdańska został okradziony przez Klemensa Andierszoona, kapra holenderskiego i z 1577 roku, kiedy statki z Enkhuizen we Fryzji zostały zatrzymane przez gdańskiego kapra. Dla ustalenia odpowiedzialności prawnej w takich sytuacjach należało każdorazowo dokonać rozróżnienia między piractwem a kaperstwem.

Mgr Paweł Sadłoń (Uniwersytet Gdański) w referacie „Rozwiązywanie gdańsko-duńskich zatargów żeglugowych w latach 1491–1509” przedstawił analizę korespondencji związanej z konfliktami między portem gdańskim i Duńczykami. W referacie omówiono m.in. sprawę szyprów Steffena Dirxena z Rewla i Cleysa Mickelssona z Lubeki, zatrzymanych przez Duńczyków w 1497 roku w drodze do Gdańska, w której wymieniano obfitą korespondencję między Gdańskiem a Lubeką. Prelegent przedstawił również sprawę dotyczącą losów towarów pochodzących z rozbitego w 1491 roku u wybrzeży Bornholmu statku szypra Ludeke Kasekena, spór związany z działalnością bremeńskiego kapra Ludera Lesznawa z 1498 roku i kłopoty związane z zatrzymaniem przez Duńczyków w 1506 roku gdańskiego szypra Paweła (!) Lemke.

Trzecią sekcję poprowadził dr inż. Jerzy Litwin, dyrektor Narodowego Muzeum Morskiego. Pierwszy referat w tej części obrad, zatytułowany

„Ludzie morza w konflikcie z Temidą. Sprawy przeciwko marynarzom przed sądami gdańskimi w XVI–XVIII wieku”, wygłosił dr Dariusz Kaczor (Uniwersytet Gdański). Prelegent przedstawił wyniki analizy źródeł sądowych dotyczących przestępstw sądzonych przed sądem burgrabiowskim (bójki, pobicia itp.) oraz ksiąg burmistrza (łącznie ok. 2 tys. protokołów sądowych dotyczących pobić). W referacie omówiono sprawy dotyczące marynarzy. W aktach sądowych bardzo rzadko zapisywano informacje o przyczynach zajścia. Te, które zapisano, można podzielić na: 1) problemy związane z utrzymaniem spokoju wśród załogi, 2) przewożenie przez szyprów towarów na statkach na własny rachunek, 3) kwestie finansowe, niespłacone długi, 4) spory z oberżystami, nieuregulowane rachunki za noclegi lub posiłek.

Referat dr Ewy Łączyńskiej został przesunięty na piątek.

Dr Ewa Barylewska-Szymańska (MHMG, Dom Uphagena, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk) wystąpiła z referatem „Dobytek wdowy po żeglarzu Salomonie Peterssenie na tle wyposażenia domów gdańskich drugiej połowy XVIII wieku”. Salomon Peterssen zmarł w 1759 roku, był kapitanem i starszym cechu szyprów. 18 września 1778 roku zmarła Anna Catherine, wdowa po kapitanie, a inwentarz jej majątku stał się podstawą źródłową referatu. Prelegentka zreferowała wyposażenie mieszkania, które wynajmowała wdowa.

Mgr Tomasz Bednarz (Narodowe Muzeum Morskie, Uniwersytet Gdański) referatem „Badania archeologiczne legendarnego Porcelanowca z Zatoki Gdańskiej” przypomniał losy okrętu, od odkrycia wraku którego w 2015 roku minie dokładnie 50 lat. Badania „Porcelanowca” podjęto na nowo w 2013 roku, ponieważ wcześniej nie udało się precyzyjnie ustalić miejsca, w którym wrak się znajdował. Statek przewoził ceramikę: na 6 odnalezionych fragmentach znajdowały się sygnatury umożliwiające określenie, że pochodziła ona z fabryki angielskiego fajansu John Carr & Son działającej w połowie XIX wieku.

J. Litwin, nawiązując do poprzedniego referatu (do którego dodał informacje o aktualnych pracach badawczych Muzeum), podsumował obrady sekcji i przekazał głos B. Możejko. Organizatorka zaprosiła do wysłuchania referatów w czasie drugiego dnia obrad i podziękowała prelegentom za wystąpienia wygłoszone pierwszego dnia.

Drugiego dnia B. Możejko powitała gości i przekazała prowadzenie obrad w pierwszej sekcji dr hab. Sobiesławowi Szybkowskiemu, prof. UG.

Dr hab. Bogdan Burliga (Uniwersytet Gdański) wygłosił referat „Wolni i dlatego zuchwali” polityczne i społeczne uprzedzenia wobec ludzi morza w piśmiennictwie greckim epoki klasycznej”. Z badań prowadzonych przez prelegenta wynika, że wśród wioślarzy przeważali najbiedniejsi obywatele, ale też metożkowie i niewolnicy. Na ogół wioślarze traktowani byli dość pogardliwie, jako pospólstwo związane z morzem, o czym świadczą m.in. to, że ludzie morza są właściwie nieobecni w ikonografii starożytnej. Milczenie źródeł na temat wioślarzy może wynikać z tego, że nie byli traktowani jako żołnierze, nie pełnili „pełnoprawnej” służby, a do tego otrzymywali za swą pracę wynagrodzenie.

Drugi referat w tej sekcji wygłosił mgr Michał Baranowski (Uniwersytet Szczeciński). Nosił on tytuł „Morze w romansach greckich”. Prelegent analizował opowieści o piratach znajdujące się w dziełach m.in. Longosa, Achilleusa Tatiosa, Aeliusa Aristeidesa, Józefa Flawiusza (*Wojna żydowska*), Xenophona, Heliodora. Z analizy źródeł wynika, że piraci byli bardzo dobrze zorganizowanymi jednostkami świetnie przygotowanymi do abordażu i szybkiego, skutecznego ataku. Piraci w analizowanych nowelach przedstawiani są pozytywnie, co jest innowacją w porównaniu z innymi znanymi dziełami. Szczególne miejsce w rozważaniach poświęcono noweli *Daphnis i Chloe* Longosa.

Dr Martin Čapský (Slezská Univerzita w Opawie) w wystąpieniu „Cisar Karel IV. A pirati” analizował przywileje Karola IV: z 1359 roku dla Hamburga, w których wymieniono „«námořními lupiči» zvanými piráti”, i z 1374 roku dla Lubeki, w którym czytamy: „právo stíhat všechny vrahy, žháře, zemské i vodní lupiče i za právním okruhem sveho města”.

Dr Jakub Morawiec (Uniwersytet Śląski w Katowicach) wygłosił referat „Trudy morskiej podróży w poezji skaldów”. Rozwazał w nim aspekt kompozycyjny (kenningi, rodzaj metafor poetyckich) i tematyczny (miłość, wojna, poezja) poematów skandynawskich. Analizie poddano opowieści skandynawskie, głównie islandzkie, takich autorów, jak: Eyvind Finsson, Hallr Snorrason, Markus Skeggjason Eiriksdrápa, Einar Helgason Vellekla. Metafory najczęściej dotyczyły żagli, członków załogi (najczęściej wodza).

Główne tematy to tęsknota za ukochaną i wykonywanie niewdzięcznej pracy żeglarza.

Piątą sekcję poprowadziła B. Możejko. Dr hab. Waldemar Ossowski (Narodowe Muzeum Morskie) wygłosił referat „Pierwsze statki bałtyckie – w świetle badań archeologicznych”. Głównym celem wystąpienia było ustalenie momentu, w którym do Gdańska zaczęły przyływać duże statki morskie. Prelegent przedstawił definicję statku handlowego i zauważył, że odkryte wraki statków pozwalają wnioskować, iż pierwsze żaglowce pojawiły się w Gdańsku IX wieku. Były to jednostki uniwersalne, mogące przewozić towary, ale też brać udział w działaniach wojennych. Początkowo (do XI wieku) pływali na nich uzbrojeni kupcy. Pierwsze skandynawskie statki handlowe powstawały na początku XI wieku (o czym świadczy analiza dendrochronologiczna wraków – wiąże się to chronologicznie z powstawaniem państw skandynawskich). Pierwszy statek, który mógł być statkiem handlowym wpływającym do Gdańska, powstał w połowie XII wieku, co wiąże się z dynamicznym rozwojem miasta w tym czasie.

Drugi referat w tej sekcji wygłosił prof. Balázs Nagy (Eötvös Loránd University, Central European University, Budapeszt). Zgodnie z tytułem – „Maritime connections of an overland country: the case of late medieval Hungary” – historyk podjął próbę przedstawienia gospodarczych uwarunkowań zainteresowania państwa śródlądowego kontaktami z ośrodkami nadmorskimi. Prelegent rozważał cel prowadzenia długotrwałych wojen kierujących władztwo węgierskie ku morzu w XII–XV wieku. Wykazał, że miały one uzasadnienie zarówno polityczne, jak i handlowe oraz wskazał główne ośrodki zainteresowania władców węgierskich.

Dr Martin Nodl (Centrum medievistických studií w Pradze) zaczął swoje wystąpienie zatytułowane *More ocima suchozemcu* od przypomnienia, że w *Zimowej opowieści* Szekspira wspomina się o Czechach jako dalekim kraju leżącym „pod morzem”. Prelegent postawił pytanie, czy świadomość Czechów („suchoziemców”) na temat morza była inna niż ludów mających dostęp do morza? Wysunął też tezę, że strach przed morzem mógł być toposem znanym przez całe średniowiecze. Baza źródłowa dotycząca omawianego zagadnienia jest dość skąpa, obejmuje: pięć ksiąg podróży do Ziemi Świętej (pierwsza z 1477 roku napisana przez Martina Krzywoustego, pozostałe są późniejsze, pochodzą z XV i XVI wieku), opis podróży na Islandię

z początku XVII wieku (opublikowany również w języku polskim) i opis podróży do Anglii z pracy Komeńskiego.

Czwarty referat w sekcji wygłosił dr hab. Andrzej Woziński, prof. UG (Uniwersytet Gdański). Prelegent nieco zmodyfikował tytuł w porównaniu ze zgłoszonym projektem, a brzmiał on: „Późnogotycki obraz „Okręt Kościoła” w Dworze Artusa w Gdańsku. Klika spostrzeżeń na temat ikonografii i treści ideowej”. Obraz znajdował się w ławie bractwa Trzech Króli w Dworze Artusa w Gdańsku. W 1945 roku dzieło uległo prawie całkowitemu zniszczeniu, znane jest głównie z fotografii. Obraz powstał w latach 1490–1500. Mimo zniszczenia obrazu omawiano go wielokrotnie, co wskazuje na jego rangę. Prelegent analizował symbolikę scen przedstawionych na obrazie, zwracał uwagę na analogie między nimi i znanymi europejskimi dziełami z tego samego okresu. Niektóre elementy obrazu mogą nawiązywać do średniowiecznego prawa. Koncepcja ikonograficzna może nawiązywać też do sfragistyki – podobne rozwiązanie znajduje się na pieczęciach znanych z tego okresu. Prof. Woziński zauważył, że do tej pory niedostatecznie rozpoznano symbolikę Słońca i Księżycy umieszczonych na obrazie.

Obrady szóstej sekcji poprowadziła dr hab. Agnieszka Teterycz-Puzio (Akademia Pomorska w Słupsku). Pierwszy referat w tej części konferencji wygłosił Paweł Gąsiorczyk (Uniwersytet Jagielloński). Wystąpienie dotyczyło działalności kupców angielskich, która rozszerzała się do XV wieku; nosiło tytuł „Początki angielskiej obecności na Morzu Śródziemnym w późnym średniowieczu na przykładzie działalności Roberta Sturmy’ego z Bristolu (ok. 1400–1458)”. Prelegent szczegółowo omówił działalność kupców z Bristolu, przede wszystkim zaś Roberta Sturmy’ego. Swoją działalnością Sturmy pokazał drogę, którą podążyli kolejni kupcy angielscy, dając początek imperium brytyjskiemu.

Dr hab. Ryszard Skowron, prof. UŚ (Uniwersytet Śląski w Katowicach) wygłosił referat pod tytułem „Alberta Struziego projekt utworzenia polsko-portugalskiej kompanii handlowej (1623)”. W 1623 roku w sprawie projektu kompanii handlowej prowadzono rozmowy z Adamem Mąkowskim, polskim wysłannikiem do Hiszpanii. Alberto Struzzi, który pracował na projektem, był zadeklarowanym zwolennikiem pokoju w Niderlandach i wolnego handlu międzynarodowego. Od 1614 roku przebywał na dwo-

rze w Madrycie, gdzie był doradcą Olivareza w sprawach flandryjskich. Ze względu na dużą odległość i zagrożenie ze strony Holendrów i Francuzów, projekt przewidywał stworzenie floty polskiej i hiszpańskiej dla obrony kompanii. Brak informacji o realizacji przedsięwzięcia w dokumentach wynika zapewne z tego, że Mąkowski zmarł we Francji w drodze powrotnej do Polski.

Kolejny referat wygłosiła dr Monika Jankiewicz-Brzostowska (Narodowe Muzeum Morskie). Nosił on tytuł „Wybrane dzieła malarzkie szkół holenderskiej i flamandzkiej XVII–XVIII wieku z kolekcji Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku – atrybucje i ikonografia”. Prelegentka przedstawiła analizę kilkunastu obrazów, zwracając uwagę na styl malarski, ich umocowanie w europejskiej tradycji marynistycznej i symbolikę przedstawień.

Siódmą sekcję konferencji poprowadziła dr Ewa Bojaruniec (Muzeum Historyczne Miasta Gdańska). Pierwszy referat w tej części, „Kłajpeda w handlu morskim w XVII–XVIII wieku” wygłosił dr Julius Žukas (Uniwersytet w Kłajpedzie). Prelegent podjął próbę określenia stanu i potencjału gospodarczego średniowiecznej Kłajpedy oraz przyczyn zaprzepaszczenia szans rozwoju jako ważnego centrum handlowego.

Kolejne wystąpienie zgodnie z programem miało zostać wygłoszone pierwszego dnia konferencji. Dr Ewa Łączyńska (Akademia Pomorska w Słupsku) przedstawiła referat „*’Navigare necesse est, vivere non est necesse’*. Katastrofy morskie na Bałtyku w XVIII–XIX wieku”. Najważniejsze źródła to wykorzystane w badaniach, których wyniki przedstawiono w referacie to: 1) protesty morskie składane przez członków załogi do urzędu prezydującego burmistrza, w którym uzasadniono wszystkie opóźnienia i przyczyny poniesionych szkód oraz podkreślano zasługi załogi w ratowaniu towarów; 2) oświadczenia amatorów, właścicieli statków i kupców składane w przypadku braku wszelkich śladów i wiadomości o statku składane w celu uzyskania odszkodowania; 3) czasopisma z XVIII i XIX wieku.

Żegluga bałtycka nie cieszyła się dobrą opinią ze względu na silne wiatry, wywołujące wysokie fale, mgły jesienią i kry zimą utrudniające żeglugę. Najbardziej niebezpieczny był Hel. W latach 1770–1781 odnotowano ponad 300 protestów morskich (przy kilku tysiącach statków wpływających do portu w tym czasie) – skala wypadków rosła w XVIII wieku w związku

ze wzrostem ruchu w porcie. Okrętom, które znalazły się w niebezpieczeństwie (najczęściej, gdy utknęły na mieliźnie) pomagali okoliczni mieszkańcy (pomagali np. przy przeładunku towarów na brzeg), którzy otrzymywali od kapitanów lub armatorów wynagrodzenie za pomoc. Do XIX wieku nie istniała na Bałtyku grupa ratownicza zajmująca się pomocą rozbitkom. Jednostka ratownicza funkcjonowała od 1880 roku.

Kolejny referat, „Flota gdańska w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku”, wygłosił prof. dr hab. Andrzej Groth (Uniwersytet Gdański). Prelegent przedstawił rozwój liczebny floty miasta (szczególny wzrost obserwowany był w latach dziewięćdziesiątych XVII wieku) oraz typy statków składające się na flotę. Do dynamicznego rozwoju floty zorganizowanej podobnie do floty Hanzy przyczynił się przede wszystkim rozwój miasta i całego państwa po wojnach szwedzkich. Na koniec wystąpienia A. Groth scharakteryzował postaci najważniejszych armatorów gdańskich z końca XVII i XVIII wieku.

Dr hab. Gabriela Majewska, prof. UG (Uniwersytet Gdański) w referacie „Szwedzka relacja z podróży do miast nadbałtyckich z połowy XVIII wieku” scharakteryzowała pokrótce szwedzkie dzienniki podróży, m.in. autorstwa oficerów biorących udział w wojnie północnej, podróżujących też w celach badawczych czy dyplomatycznych. Wyprawy podejmowali głównie bogaci mieszczaństwo. Prelegentka analizowała w referacie relację Nilsa Brockmana. W wystąpieniu znalazło się miejsce dla przedstawienia postaci podróżnika i szczegółów jego podróży wzdłuż wybrzeży Bałtyku z 1754 roku.

Po zakończeniu ostatniego wystąpienia, dr hab. Beata Możejko, prof. UG, podsumowała obrady, przypomniała główną tezę konferencji, do której odwoływali się prelegenci, oraz zebrała przedstawione wnioski. Przypomniała o potrzebie przygotowania publikacji, która pozwoli na stawianie dalszych postulatów badawczych i pomoc w rozpowszechnianiu wyników dotychczasowych badań. Prof. Możejko podziękowała gospodarzom (MHMG) i fundatorom (Fundacji Gdańskiej) oraz dyrektorowi Grzegorzowi Szczuce z Fundacji Gdańskiej za koordynowanie przygotowań konferencji. Podziękowała też prelegentom, organizatorom i współpracownikom, zamykając tym samym obrady.

Wiesława Duży (Toruń)